

@Rkz!n

No 1 (94/5), 08. 1997. godina VII cijena 15 kn 300 SIT 6 DEM

Free as a Bird!

Slavoj ŽIŽEK

Terry EAGLETON

Boris BUDEN

Space LILY

Riccardo BIANCHINI

Petar GLODIĆ

MOMUS

Keith HOLMES: AlReady Made Photos/PAKRAC

Gen XX * Performing Arts * Cybertheory * Music Non-Stop * Filmovies

po Apollinairovim riječima, čamili desetljećima, do sabranih djela u izdanju najuglednije "klasične" *Bibliothèque de la Pleiade*, trnoviti su put do zvijezda ("a zvijezde su pjezde") najpoznatijem svjetskom erotomanu prokrčila brojna zvučna imena, koja su ga udostojila kritike, kao npr. Camus, Simon de Beauvoir, Blanchot, Klossowski, Bataille, René Char, Eluard i još mnogi drugi, čemu se još pribraja u novije vrijeme izuzetno porasla sveučilišno-profesorsko-doktorska produkcija.

Bog i Hrvati? Božanski markiz i Hrvati!

Otkako su Horkheimer & Adorno u *Dijalektici prosvjetiteljstva* (1947) pokazali da Sade može biti i dostojan objekt filozofske analize, a Barthes istražio "tekstualnost" njegovog djela, tzv. je genitalni dio markizova stvaranja pao u drugi plan: nekako je, jel'te, malo primitivno primijetiti, pored sve te poplave znanstvene literature, da je autor imao u vidu i čist nekaj drugzgega osim filozofije. "Us-toličujemo klasike koje želimo, a ponekad i klasi-ke koje zaslužujemo. Naše je vrijeme napravilo Markiza de Sada klasikom", reče Starobinski tim povodom. Izgleda tako da su Hrvati, sa svojom vlašću kakvu i zaslužuju, opet u duhu vremena, ponovo "in" kao nekoć.

Naravno, dužnost je svakog patriote pozabaviti se i uvijek aktualnim pitanjem da li su Morlaci uis-tinu Hrvati. U *Običajima Morlaka* se Hrvati ni u tragovima ne spominju, ali zato međusobna netr-peljivost između pravoslavnih i katolika, uz dodat-nu mržnju svih zajedno prema talijanskim (danas bismo rekli "nasilno romaniziranim hrvatskim") građanima. Elem, znači da je Fortis vidio i jedne i druge, ali nikakve razlike nije uočio; Sade ih pak, na svoju ruku i proizvoljno, proglašava sve Hrvatima. Diderotova Enciklopedija mu vjerojatno nije baš bila od neke velike pomoći pri utvrđivanju hr-vatskog identiteta: Hrvatska je tu "mađarska zem-lja pod austrijskom vlašću", Morlakija je "dio južne Hrvatske", Panduri su "slaveni koji obitavaju na obalama Drave i Save", Uskoci "narodi na granica-ma Mađarske, Dalmacije, Srbije i Hrvatske", a od Hrvata ni traga. Naravno, budući da ni sami Hrvati tada još nisu znali

da su Hrvati, već su se te epohalne činjenice dosjetili tek kojih par de-setljeća kasnije, možemo reći i da nam je francuski pisac napravio preuranjeni kompliment, proglasivši "našim" cjelokupno dalmatinsko zaleđe prije punih dvjesto godina. Ali avaj! Oduzeo nam je Dubrovnik, smjestivši ga u Albaniju ("djevojke iz Du-brovnika, u Albaniji"), a Dalmaciju spomenuo samo uzgred, kao regiju u kojoj bi se moglo, više onako hipotetički, odlično orgijati. Međutim, budući da ni tamo još nisu znali da su Hrvati, može se reći da smo u Sadovoj verziji ipak iznenađujuće dobro prošli: sve u svemu, znao je tko smo, i prije nego li smo toga sami bili svjesni, tj. prije ilirskog preporoda!

"Napoleon je prvi dokazao kraljevinom Ilirijom da Jugosloveni mogu živjeti, i te kako!, i bez Austr-ije. On je otac ilirizma, dakle jugoslovenske misli. On je probudio naš narod u Dalmaciji", reče Matoš daleke 1904. u tekstu "Vive la France!" Sret-nog li naroda: de Sade nas je Hrvatima proglasio, a Napoleon Hrvatima stvorio.

Vive la Croatie!

Goran Bertok: Rad bi vam povedal zgodbo
Galerija Kapelica,
Ljubljana, svibanj 1997.

Ništa se
ne može
razoriti bez
ljubavi!

[André Dhôtel]

Moć
po-
žu-
de

Riječ koja užasava ljude. Sado/mazohizam. Slike vezane uz taj pojam, koje prosječan čovjek ne razumije, suočavaju ga sa strahom. Veliki televizijski ekran u glavama tih individua prikazuje na samo spominjanje s/m, slike golih, preplašenih žena koje su vezane i bičevane, lagano okretane na plemenu i ostavljene na milost nečijeg poremećnog uma, dakle nešto nezamislivo zlo.

Smrt&živanje

Teško je utvrditi da li se baš to događalo u glavama ljudi koji su došli na izložbu/installaciju fotografija Gorana Bertoka u Kapelici, ali sigurno je da nitko nije izašao neoskrvnut tim slikama, nas-talima na literarnom krokiju Petera Travena^(link 1) koje oslobađaju jednu veličanstvenu mazohovsku apoteozu ljubavi.

1890. psihijatar Krafft-Ebing objavio je malo djelo u kojemu je neke seksualne 'izopačenosti' nazvao po imenu viteza Sacher-Masocha, jer je, pročitavši jedno djelo tog austrijskog pisca, našao u njemu zajedničke točke s vlastitim kliničkim za-pažanjima. Međutim definicija mazohizma, kao i drugih tzv. 'anomalija' u seksualnom ponašanju (u koje je dugi niz godina spadala i homoseksual-nost!) mijenjala se vremenom, da bi danas značenje te riječi, osim čisto seksološkog imala i dru-ga značenja: ponajprije reguliranje pitanja prevlasti muškaraca i žena, nezaobilazno pitanje koje uvijek reguliramo, uglavnom na nesvjesnom nivou. Uostalom, povijesno

Piše: Igor MARKOVIĆ
Foto: Goran BERTOK

gledano ženski partner u erotizmu javlja se u pravilu kao žrtva, a muški kao prinosilac žrtve, s time što se oboje gube u kontinuitetu nastalom osnovnim činom.

Međutim, povezivanje uživanja u bolu, sa smrću, što je vrlo transparentno kod **Freuda** i njegovih sljdbenika ne samo pri spominjanju mazohizma, zapravo je vrlo upitno. Promatrajući Bertokove fotografije gospodarice i roba teško možemo opravdati takav zaključak. One bolje ilustriraju **Batailleu** tvrdnju kako će "erotika aktivnost teže doseći puni zamah ako nema elementa nasilja, to jest sile koja ga čini", i kako "u erotizmu tijela ima nešto mučno, zastrađujuće". Iz toga možemo povući zaključak da jedino patnja otkriva značenje voljenog bića, i da je smrt uključena u težnju za njim. Strast vodi k patnji, jer je ona u osnovi traganje za nemogućim. Međutim, obećaje izlaz iz temeljne patnje. Strast nam neumorno ponavlja: kada bi posjedovao voljeno biće, tvoje samoćom pritisnuto srce sjedinilo bi se sa srcem voljenog bića. Ali u strasti, slika ovog sjedinjenja plijeni strahovito razarajućom snagom.

Naslada i gluma

S druge strane, nije nezanimljivo promatrati ove fotografije i u kontekstu suvremenih društvenih odnosa, posebno vezano uz ideju napretka. **Octavio Pas** kaže da su erotski činovi nagonski, i da "ostvarujući ih, čovjek ispunjava svoju prirodnu funkciju", misleći, naravno, radije na erotiku kao neophodan uvjet razmnožavanja, doli na erotiku kao na svrhu užitka. Ako se pozabavimo tom definicijom, onda ono što se naziva 'mazohizmom', a posebno ono što imamo priliku promatrati kroz **Bertokove** fotografije, predstavlja, možda paradoksalno, konačnu pobjedu uma nad tijelom, pobjedu koju su mnogi tražili, i koja konačno poništava instinkt produženja vrste na užtrb zadovoljstva, pobjedu individualnoga nad kolektivnim. I kao što opsada Sarajeva

ni u kojem slučaju
nije bila trijumf barbarstva,
kako je često nazivana,
već upravo suprotno:

apologetski trijumf tehnološki
progresivne civilizacije, tako je i mazohizam zapravo poništavanje

barbarske putenosti, i trijumf slobode
individue,

nesputane robovanjem tijelu,

koje koristi slobodno,

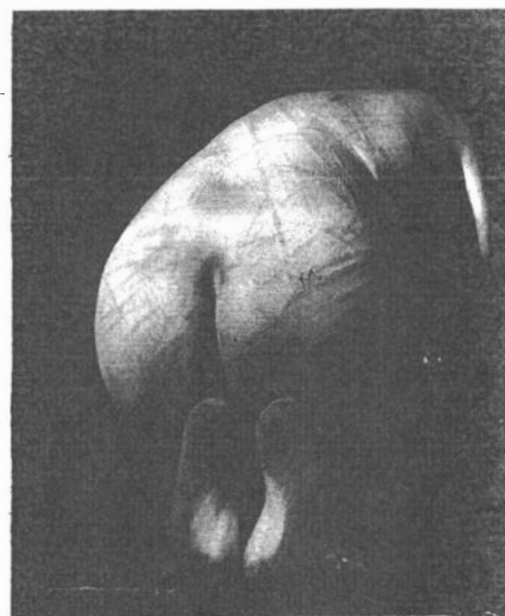
u svrhe i na načine na koje želi. Na žalost, ta sloboda, erotizam uopće i posebno seksualni akt toliko su danas zloupotrijebljeni kroz medije, pa i u umjetničkim proizvodima, da se moramo zapitati nije li čuvena izreka "ništa nije toliko precijenjeno kao loša ševa" u osnovi točna - 'erotski' hollywoodski proizvodi, val golišavih sličica na Internetu, degradacija ljudskih odnosa uopće vode tmurnom nipodištavanju bilo kakvih osjećaja, svodeći nas ne na individue koje slobodno raspolažu svojim željama, već regresivno, na biološke strojeve, a seksualni odnos na puku biološku funkciju užitka - bez želje,

Peter Traven: Dekonstrukcija

Nedaleko od zida nalazila se čelična konstrukcija na koju je bilo vezano muško tijelo. Ruke su bile razapete, noge pak okovane u donji dio naprave. Ona je stajala na sredini sobe. Lice na kojemu je iz očiju virilo sve što vrijedi; a što je bilo zapisano i na njezinim usnama. Načinila je nekoliko koraka: ženski, ne preširoki bokovi, čvrsta, velika prsa, duge noge. Rezak zvuk visokih peta u sudaru s tlom. Kada se leđima okrenula muškarcu, na njega je gledala nadzemaljska zadnjica. Stupila je prema kauču i kleknula na njega. Zadnjica se izbočila. Tada se začuo pucanj. Njena pomoćnica je vidjela kako je puknuo jedan od muškarčevih mišića koji su se napinjali na konstrukciji. Kroz neko vrijeme žena je ustala, prsa su se blago talasala dok se približavala konstrukciji. Bokovi su se njihali i ispod Venerina trokuta visio je pubis. Zaustavila se ispred muškarca i rekla mu nekoliko nevažnih riječi. Zatim se opet okrenula i odšetala do kauča. Naslonila se na doručje i raširila skvrčene noge. U čovjeka je zurio nabrekao, veliki klitoris, mračna tjeskobna vulva. I opet je nešto puklo. Na vrhu muškarčeve glave se rasparala koža i pojavili su se šavovi na tjemenu. Kakvu moć ima požuda!

Žena je čovjeka gledala, šetala se prostorom i nešto mu dobacila. S njegova tijela je otpadalo meso, na rukama i nogama su se trgale žile, brizgala je krv, pucale su kosti. Gospodarica se zaustavila pred svojim vlasništvom i stavila dlan u živu ranu. Kada su njezino spolovilo i stražnjica ponovo pogledale u muškarca rastvorio se njegov trbuh i ispala je utroba. Penis, kojega su sile napinjale i debljale, u jednom trenutku je eksplodirao. Kada su izmučeno tijelo skinuli s konstrukcije, sa zadnjim pogledom u oči njegove ljubavi rascjepila se njegova glava i iz nje je buknuo plamen.

[link 2 intervju Petera Mlakara, arksin 93]

bez žudnje, bez strasti.

Što je, dakle poštenije: gluma prizora bez uzbuđenja, bez erotske istine, ili naizgled iskvareno, perverzno, 'pornografsko' bogatstvo užitaka, naslada i erotskog zanosa? **Bertok**, kao umjetnik koji javno iskazuje svoju unutrašnjost, svoju vještinu, i svoja razmišljanja morao je biti iskren. Zato je i ova izložba toliko upečatljiva - u njoj nema glume, u njoj nema pretvaranja, nema zakrivanja - ništa nije preostalo osim požude.

Ljubav i sloboda

A upravo ta gluma, predstavljena prije svega kroz celuloidne i slične surogate služi ne (samo) da bi stvorio profit već da bi se etablirale društveno prihvatljive norme ponašanja, da bi se društvo zadržalo inertnim, da bi se onemogućila svaka bitna promjena, da bi se sačuvala fiktivna harmoničnost.

I zato je **Bertokov** rad posebno značajan - društvo u kojemu živimo - konzervativno, s težnjom ka umanjanjem rizika, patrijarhalno - mora biti šokirano, da bi reagiralo, da bi se mijenjalo. **Status quo** mora biti smrskan. Naša seksualna sloboda da uključimo sado/mazohizam u naše privatne živote ako to želimo i promatramo eksplicitni seksualni materijal ako to želimo ne smije biti dovedena u pitanje. To je samo dio slike koja pokazuje kontrolu kako se ponašamo, na što bi umjetnost trebala ličiti, što oblačimo, koju ulogu društvo dodjeljuje ženama: slika koja postaje sve mračnije svake godine, i koja će na kraju završiti u neprozirno crnoj, ukoliko se ne pobunimo i ne učinimo nešto na zaštitu vlastitih sloboda.

Nasuprot tome, i sami sebi postavljemo mnogo restrikcija. Možda je vrijeme da se i to promijeni, možda je vrijeme da se emancipiramo - i možda otkrijemo da je ljudsko iskustvo bogatije i uzbudljivije no što smo ikada mogli pomisliti.

Za početak - oslobodimo se straha
i prepoznamo u **Bertokovim**
fotografijama ne zlo,
ne iskvarenost, već

(kao što je i on u **Travenu** prepoznao)
pohvalu ljubavi i želje za voljenim bićem.
To će biti prvi korak

za oslobađanje nas samih,
i na kraju za stvaranje istinski
ljudskog društva,
nesputanog hipokrizijom
i neslobodom.

